

KATTALIN UMEZURTZA

Alejandro Tapia Perurena-ren antzerkia.

Jose M. Satrustegi-k jaso eta plazaratua.

EGILEAREN OHARRAK:

*(Escenario) Portalón de entrada
de un caserío.*

*(Lehen ekitaldia) I Kattalin sola:
«Nere amatxo...»*

Lamenta su triste vida.

Gure mendietako xoko polit bat. Belai mardul bat zenbait sagarrondoekin.

Ezker aldera baserri bateko atari galanta. Pareta (orma) ondoan, zumbil aundi bat, ta aren gañean yarria, Kattalin.

— I —

KATTALIN.—(*Zapia altxatzen delarik, abesten ari da, zangoekin eres-neurria eramanez.*)

Ene amatxo biotzekoa,
gogoan zaukedazana:
urrunago ta indartsuago
maitatzen zaitudazana.

(Burua paretan iroso (apoyar) ta, begiak zerurontz jasotzen ditu, ta onela dio:)

KATTALIN.—Ene amatxo maitea: zein illun utzi nauzun mundu beltzuri ontan. Zu emen zinela, zorionekoa nintzen. Goizean esnatzen nintzelarik an ziñen zu, nere aurpegia musu gozoaz yazteko. Eskolatik itzultzen nintzelarik, ongi goxoak izaten ziren zure beso maitekorren besarkak. Ta arratsean, bildurti, geratzen nintzenean, zu nere ondoan baziñan, etzan batere bildurrik. Eta kantatzen ari zinela nere oatze bazterrean; pixkaka-pixkaka loak artzen nin-duen.

Orain ordea, nere amatxo gaxoa galdu dut. Neretako ezta besarkarik, ez musurik. Beste umeak etxera itzultzen direlarik badakite an zai dagokiela amatxo. ¡Ta nolako pozarekin yoaten diran aren magalera! Ni, berriz, etxeko garaia datorrela, illun-illunik kezkatu ta bildurrez betea etortzen naiz.

Nere amatxo gaxoa il ondoan, aitatxok egun batez esan zidan: Kattalin, laister ekarriko ditzut beste amatxo. —¿Beste amatxo?— egin nion nik— Bai, beste amatxo. ¡Ez duzu esaten zure lagun guziek amatxo badutela ta zuk ez? Orra ba; egun batzuen buruan, zuk ere izango duzu amatxo bat. ¿Nola liteke ori, ordea? Nere amatxo zeruan dago: beste amatxo ez zen nere amatxo izango.

Aitatxo oldozkor gelditu zen, ta gero belaunetan artu nin-duen ta musu bat eman zidan esanaz... ¡gaxo Kattalin!

Egun batez, amatxo berria etorri zen. Berakin, nexka bat eta mutiko bat ekarri zituen. Baño amatxo berriak okendako zituen musu ta maiteki guziak. Bein mutiltxoa magalean zeukala, urbildu nintzaion ni ere, ta esan nion: amatxo! Ta ark, burua nereganantz itzuli ta esan zidan gorki: «i ez aiz ene alaba». Isil-ixilik atera nintzen sukaldetik, sartu nintzen xoko batean ta negarrari eman nion. Len, amatxorik ez nuen. Orain, berriz, maite ez nauen amatxo daukat.

Ene amatxo gaxoa, ene egizko amatxo, zeruan zauden amatxo kutuna: zure alabatxo gizaxo au, etxe ontako neska mea bilakatu da. Ez dut egon nai zugandik urrun. Zure neskatikoa ainbeste maite zenuen amatxo orrek: enaramazu zure gana. Emen, beti illun ta negargale nago ta. (*Negarrez asten da*).

— II —

KATTALIN, JOXE

JOXE (*etxetik ateratzean*).—Negarrez, orain ere, illupe ori. Errango zionat gero, amatxori. Obe unan lana egiten baun, alper aundi orrek!

KATTALIN (*Arin zutitzen da*).—Ez, otoi, ez erran amatxori negar egin diatela (*Mantalakin begiak idortzen ditu*).

JOXE (*Iseka eginez*).—Ez erran amatxori... ¿Zertaz egiten din ba, zatar alaena?

KATTALIN.—¿Zertaz egiten diaten? Ez dakit ba. Len ongi alaia nintzen. ¡Zenbait aldiz, nere amatxo zenak erran zidakana etxe ontako alaitasuna nindukala. Orai, berriz, nere alaitasuna ¡tokitan dago!

JOXE.—No! Asi adi, berriz ere negarrez! Zeñek du kulpa negarontzi bat bai aiz?

KATTALIN (*Aserretzen asten da*).—¡Len ez nindukan ba! Norbaitengatik izain dek ¡orra!

JOXE (*Iseka eginez*).—Norbaitengatik izain dek... Zarpail-zikiña. Gaie emendik zerri-bazka prestatzera. Ez aiz lotsatzen olako (soñe) —mantal zatar— zikiñokin etxeko atean egoten. ¡Jendeak zer esan bear duten ere, alako kitokume ate-ondoan ikusi-ta!

KATTALIN (*Aserre bizian*).—¡Ni kito-kume! Ez dek emen nere amatxo gaxoa...! Ta zeñek dik kulpe esango diat nik ere, nere mantala zar, zarpail ta zikin ba zegok! Ondo zekik bañan ez ziot esango. ¡Tori! (zure arreba balitz...).

JOXE.—¿Nork izan bear din? ¡Ik, ik, alper alaena! ¡Kito-kume zikina!

KATTALIN (*Aserre izugarriaki*).—¡Ni kito-kume! Gezurra, gezurra!! Ta, i ¿zerr iaiz? ¡Astaputz andi bat! orra... ¡Astaputz, astaputza!

JOXE (*Zematus*).—Jo ta botako aut! ¡Ixillik gero!

KATTALIN.—¡Ez diat nai! ¡Astaputza, astaputza! Ta gañera bare-yale, orrela deitzen aute (dikitek) zure lagunek. ¡Bare-yale, bare-yale!

JOXE.—¡No! ¡Kito-kume zarpaila! (*Yoka asten zaio. Neskati-koa(k) bere burua zaitzen du*).

KATTALIN.—¡Berdin dek! ¡Ez nauk izituko ta ez nauk ezta ixilduko! ¡¡Kito-kume!! ¡Bareyale!

KATTALIN, JOXE, PATXIKO

Lengoak, Patxiko ta mutiko (ume) mordoska bat. (*eskuin al detik agertzen da Patxiko*).

PATXIKO.—¡Jo! Orra gure Joxe azkarra (*atari dan lekurontz itzulita*) Aizue, adiskideak!, ¡atozte abudo. Orra non dagon Joxe, ongi arazotua (ocupatua) gañera! ¡¡Atozte abudo...!!

MUTIKUAK (*urrundik*).—¡¡Eldu gaituk...!!

PATXIKO (*onen oiua entzutean, Joxek Kattalin utzi du bakean. Au negarrez asten da*).

PATXIKO (*isekaz*).—Banekikan «balientia» itzela bañan ongi aski zekusat (ikusten diat), ire «balentia» guziak neskatikoak izitzeko gordetzen dekala. Mutikuekin, ez augu ikusten (akusgu) orren ausarta, aatik; (*Urbiltzen da*) ¿Zer egin diok Kattalin-i?

JOXE.—¿Iri zer? Ez duk emen egitekorik.

PATXIKO.—Jo nere solasak iretsi bearren naurek. Uste nikan baño bioztuna aiz. ¿Zertaz jo duk Kattalin?

JOXE.—Gogoa etorri zaidakelako. Gaie emendik. Ez duk emen ikustekorik.

PATXIKO.—Aizak, i ¡Kontuz ibili gero! Badiat emen ikustekorik. Len, neskatiko polit bati mintzen dikan biurri zitarlari ibazi (merezi) bikaiña emateko... Ta gero, atzendu zaik Kattalin nere lengusiñe dekala?

JOXE.—¡Bai nai badik!

PATXIKO (*Kattalin'i urbiltzen zaio*).—Zer egin dikin astakirten orrek?

KATTALIN.—O, ez duk ezer. Biok aserretu gaituk. Arrek kitakume deitu niauk, ta nik berriz bareyale. Ordun yoka asi zai-

dak. Baño ez kasorik egin. Ni naiz erruduna; ez nioken orrelakorik erran bear.

PATXIKO (*Kattalin'i*).—I aiz erruduna! I beti bertzien gaiztakeriak ire gain artzen! Ez, i ez aiz erruduna. Bazekiat ongi aski nor deken emen erruduna; kaiku ori, ta orrekin batean etxe ortan sartu ditukenak.

KATTALIN.—Ixo, Patxiko, ixo, Jainkoaren izenean.

PATXIKO (*Joxe besotik atzi ta gogorki iñarrasten du*).—Aizak, kaiku: berriz ile bat ukitzen ba diok Kattalin'i xeatuko aut.

JOXE.—Utzak. Zer zaik iri. (*Bultzada batez baztartzen da*). Nik egiñen diat nai diatena. Ta gogoia etortzen ba zidak zanpatuko diat kitakume ori.

PATXIKO.—Oraintxe ikusiko diagu nor izain deken zanpatua (*Joxe'n gana doa aserre bizian*).

KATTALIN (*Bien artean yarrita*).—¡Patxiko, Patxiko, otoi, ez yo!

— IV —

LENGOAK TA MUTIKO MORDOSKA BAT

(*Mutikoak sartzan dira laisterka eskuin aldetik*).

MUTIKO I.—Kaxo. Eldu gaituk. Bañan zer ari zerate? Auxen duk komedi! ¿Mutur yoka? ¡Tira, tira emen ez dugu aserren bearrik! ¡Tira, baketu, ta gauden adiskide!

II.N MUTIKO (*Parretsuki*).—¡Ori duk! Ta aserretu nai duenak, nerekin kontuk garbitu bearra izain du.

BESTE MUTIKOAK.—Ederki errana! ¡Gora gure buruzagia!

III-MUTIKO BAT.—¡Gora gure kaligorri (luze)!

II-MUTIKO.—E! ze erran duk? ¡Mille demonioa! (*Beti irritsuki, maukak goratzen ditu okondoraño ta ayeruka (kiñuka) II. mutikua arrapatzera doa. Bat-batez, yauzi aundi bat dagi, baño une berean III m. lurrera botatzen da, ta onekin trabatu ta, II m. zalapartaka erortzen da). III m. gana doala dio: Madarikatua! oraintxe ikusiko duk zer dituken atzapar ok. ¡Arri! (yauzi dagi ta erortzen da).*

GUZIOK (*oyuka ta zalapartaka*).—¡Gora gure buru zagi! ¡Gora gure errege I'go kaligorria! (*II m. zilipurdi bat egiñik zutitzen da*).

MUTIKO BAT.—Aizak, adiskidea, atzeko aldean zilo galanta baiduk.

II M.—¡Ene! ¿Ageri alda?

MUTIKOAK (*oiuka*).—¡Errege zarpala! ¡Gure erregea atzeko aldetik urratu da! ¡Bestelako erregea! ¿Nola egin duk zarratako ori?

II M.—¿Nola egin diaten? Errango ditzuet.

Baño... adiskideak, onezkero eskola-garaia duk. Tira, erregeak agintzen ditzue! ¡Guziak eskolara! ¡Abudo gero!

JOXE.—¡Ez motel! ¡Zer eskola ta zer eskolondo! ¡Egin dezagun piper!

PATXIKO.—¡Ez yauna! ¡Eskolara yoan bear gaituk!

II M. (*Erramuni*).—¡Gogorakada¹ (gogorapen) bat!

PATXIKO.—Ia ba, kaligorri ortatik ateratzen dan gogorakada ez da gauza onik izain.

ERRAMUN.—¡Ik zer dakik! Ona nere gogorakada: ¡goazen sagarrak ebastera!

GUZIAK.—¡Gora zu! ¡Iupa! ¡Gora kaligorria!

PATXIKO.—¡Banean kaska gogor ortatik ez litzakakela gauza onik aterako!

1. Lit.: Gogorakaka.

- JOXE.—Aizak ik; baño ¿non dituk sagarrak?
- ERRAMUN.—Bazekiat, bai non dituken ¡ongi ederrak alere! ¡Nere kasko adiñekoak!!
- JOXE.—Orren gogorak ere baldin ba dituk, ez dik balio.
- ERRAMUN.—Joxe... kontuz ibilli gero! Gorri-gorriak ta gozogo-
gozoak...
- JOXE.—Jo, nai ago diat samiñak...
- ERRAMUN.—Guzitatik baduk... ¡Tira, nai duzute jakin non diren ala ez!
- GUZIOK.—¿Non, non? (*Erramun inguratzen dute*).
- ERRAMUN (*Arro, arro, beatza erabiltzen, ta abots aztunaz*).—Mis queridos niños, gure maisu gaizoak dion bezala...
- JOXE.—¡Bai! ao betez «mis queridos niños», ta gero zigarro(a) artu ta gibleko (atzeko) aldea xautu.
- ERRAMUN.—Iri bai, ¡astaputz alaena! ¡Galtza-gorri makurrago baiatz!
- JOXE.—¡Jo, i ere ez ago urrun!
- MUTIKO BATEK.—¡Tira, tira... ¡zer ai gaituk emen denbora galtzen! Atso berritxinak dirudizue. ¿Non dituk ire sagarrak?
- ERRAMUN.—«Mis queridos niños...».
- JOXE.—¡Bego erdera zatar ori! ¡Naikoa diagu eskolan!
- ERRAMUN.—Gaye, gaye; erraiok ori don Restituto'ri.
- JOXE.—Bai ba; ez diat batere bildurrik.
- ERRAMUN.—¿Ik? ¡Ziriñe!
- MUTIKO BATEK.—Asi gaituk, berriz ere? ¡Demoni berritxuek! ¡Sagarrak bela! ¡Gañerakoan, ba-nik!
- JOXE.—Gaye nai baduk. Ez dugu kontra egiten.
- MUTIKO BATEK.—Ba nik ba. Zoazte zuen berritxukeriek.

ERRAMUN.—Ago, ago. Bazetozek sagarrak. «Mis queridos niños» erran gabe gañera.

MUTIKO BATEK.—Tira ba, gelditzen nauk.

GUZIAK.—¿Non dituk, non dituk? (*inguratzen dute*).

ERRAMUN.—Larraldeko bordan.

JOXE.—¡Tokitan zeok!

ERRAMUN.—Ago ixillik tetela! Bai baita belai borobil bat «Apeziturri» ko bidean, bordaren arateko aldean! An dituk «nere» sagar galantak.

JOXE.—¿«ireak» diok?

ERRAMUN.—Bai, gizona. Ikusiko duk istant batez.

PATXIKO.—Sagarrak galantak izain dituk; baño zakurra ere ongi galanta duk... ¿Aantzi al duk?

ERRAMUN.—¡To, egia! Ta ezta errex nik aantztea. Ark egin bait zidekan gibealeko aldeko tarrata.

PATXIKO.—¡Ederki egiña! ¿Zertaz sartu² bear intzen besteen sagarrak ebastera?

ERRAMUN.—¿Zer zaik iri? Joanden igandean ukan. Bezpetera piper egin-da, abiatu nindukan Larraldeko bordako sagastira. Nere baitan egin nikan: gaur, igandea, aitatxi zaar ez beste guziak errian izain dituk, bezpetera etorriak. Bear baduk amona ere an izain duk; bañan ainbat axolik neri zaar oien gatik. Zakurra duk makurrena. Otso uzu bezain azkar omen duk. Bildurgarria duk oso. Artemintan, mandatu batekin yoan nindukela, ¡ene izialdia! erra guziakin saingaka asi zitzaidakela. ¡Nolako ortz zorrotzak! Mingain gorri ta apartsu ageri zitzaiokan, ta bazirudiekan begi izigarri aitatik sua botatzen zikela. ¡Bearrik lotua zegokela! Pasatzerakoan, nere kolkora: ¡atx! oraintxe katea autsiko balikek... ¡gaxo Erramun! Bañan bear

2. Lit.: zartu.

baduk, gaur ere, lotua izain duk nere kolkorako esanik, yarraitu niokan bideari. Eldu naiz belai esiko elorrietara. Kirika egoten nauk luzaro. Ez duk iñor ageri. ¿Non ote duk zakur izigarria? An dituk sagar galantak, gorri-gorriak, nere kasko adiñekoak. Ortxe zegok balengoa; baño gauetz igarotzen ba nauk ikus nazaketek. Azpiko ola poliki-poliki ateratzen diat, ta arrastaka ba nik(noak) belar luze artean esi-ondotik. Ona sagarrondo bat, ongi ederra gañera. Pisuakin (azta) ia lurra ukitzeraño makurtzen dira adarrak baño obe izain duk sagarrondora igotea. Betireki batez gañean nauk.

Asten nauk, ariñeketan, ta instant batez kolkoa bete-bete daukat. Arranoa! galdua nauk! Norbait eldu duk. ¿Nor ote? ¡Orra! Patxiriko Txomin duk. Zakurra saingaka asi zaiok urrundik. Igaro duk. Ez nauk ikusi. Oberena, zakurra T(x)omin 'ekin ari dukela itzuri. Sagarrondotik yautsi ta tarrapataka abiatzen nauk, tximista bezala, balengorontz; baño arbazta batekin zangoak trabatu ta buruz beiti erortzen nauk. Nere lapurketaren erdiak kolkotik iges egiten zidak. Altxatzen nauk. Sudurratik odola zetorkit. ¡Ene, galdua nauk! zakurrak ikusi niauk. Ba zetorkidak yauzika belar luze artean. ¡Tira, balengora! Emen duk, emen duk! Yauzi batez igarotzen diat balengoa baño ¡zakurra madarikatua! olen artetik muturra atera-ta ¡rau! atseki bat botatzen zidak.

MUTIKO BATZUEK (*izituak*).—¿Ta arrapatu induan?

ERRAMUN.—Bai ta ez.

JOXE.—¡Gezurra duk! ¿Nola litekek?

ERRAMUN.—Aixe, Ara: ¡rau! bota zidakan atsekia, ta gibeledu aldetik zerrenda bat eraman zidaken ortzeen artean. Lais-terrari utzi gabe, gibelera beatzen diat. Ortzetatik nere praken zerrenda askatu gabe, iñel guzian eragiten ziokan grru... egiten zikela. Irulegi'ko malda igoraño ez nindukan gelditu, ta andik arrika eman niokan.

PATXI.—Ta gero, etxera joan da, amak, makilekin, gibeledu alde berotu.

ERRAMUN.—¡Bai to! Beiak bazkatzen ari nindukela, iltze batekin egiña ukela erran bai niokan.

PATXI.—Sobera luze duk ire kontua, egia izatekotz.

ERRAMUN.—Ez jauna. ¿Zer uste duk gezurti bat neukela?

PATXI.—To, ez zekiat batere, baño amari beintzat, ziri ederra sartu iokan.

ERRAMUN.—(*arras bero*) Ori beste gauza (bat) duk!

JOXE.—Baño ¿zer ari gaituk emen? Jo dezagun norabait.

ERRAMUN.—¡Ni nauk emen buruzagia! ¡Tira, guziok Larralde'ko bordara.

JOXE.—Ik zakurrari kont-egiten badiok, bai.

ERRAMUN.—¡Demoni kikila! ¿Bildur aiz? ¡Geldi adi gauza ez baiaiz!

JOXE.—¿Ni bildurra? Tira guazen ikusiko diagu nor duken «balientia».

ERRAMUN.—¡Marchen! gure maisuak dion bezala. ¡Guziak sarrak ebastera!

PATXIKO.—Ez, ni, eskolara!

BI MUTIKO.—Ni ere bai. Ni ere bai. (*Erramunen gana doazi*).

ERRAMUN.—Bai nai baduzue. Goraintzik don Restituto'ri. Tira, marchen!

(*Erramun ta bere jarraitzaleak eskuin aldera abiatzen dira. Patxi ta bere aldekoak, ezker aldera. Une ontan, eskale bat agertzen da. Guziak gelditzen dire*).

(LENGOAK TA ESKALE BAT)

JOXE.—To, emen duk «kamisika».

(*Kattalin yarría dago ate ondoan. Eskalea ikusirik etxean sartzen da. Eskalea ate aurrean gelditzen da.*)

ESKALEA.—¡Ai Mari Puisima!

(*Mutikoak ari begira irri egiten dute*) ¡Ai Mai Puisima!

ERRAMUN.—Sordos también si son ya te oirán!

KATTALIN (*Arta buru bat ematen dio*).—Tori.

ESKALEA.—Gracias, guapa (*zorroan sartzen du*). Anda, salada, dile a tu madre a ver si tiene una camisica o un pantalonico. (*Kattalin sartzen da*).

JOXE (*Erramun'i*).—Aizak emayok ire prakak, berdín zulatuak bai dituk.

ERRAMUN.—Bai to, ortaxeko dizkiat. Berri-berri dituk. Amak konponduko zizkidak.

KATTALIN (*eskaleari etxetik ateratzen*).—Amatxok esan dit deusere ez dugula.

ESKALEA.—¿Qué dices? No entiendo.

ERRAMUN.—Pa ti que no tiene camisicas.

ESKALEA.—A tí quién te manda meterte donde no te llaman ¡gandul! ¡Demasiau intiendo lo que me ice!

ERRAMUN.—¿Cuántas camisicas te necesitas pues tú, en todos las casas: una camisica, una camisica.

GUZIAK (*mutikuak irríz aja asten dira*).—¡kamisica, Kamisica!

ESKALEA (*arrunt aserre*).—¡A la escuela holgazanes! ¡Sinvergüenzas, vaya una educación que os dan!

ERRAMUN.—No entender nosotros esa lengua: En baskuentze si no te hablas, igual es si te calla.

GUZIAK IRRIZ.—No entender, no entender. ¡kamisica, zarpalu!

ESKALEA.—¡Granujas, al primero que agarre le voy a romper las costillas. (*Makilakin lurrean, jotzen du iñal guziz, ta mutiko guziak laisterrari ematen diote. Eskalea ayen gi-beletik /ondotik/doa*).

MUTIKOAK (*Urruntzen*).—Kamisica, belarrimotza, zarpalu, zorritzu!

ESKALEA (*Ayenatzen da esanez*).—¡Malditos! Como os coja, ya os enseñaré yo a burlaros de los pobres...

— VI —

KATTALIN, MIKELA (*ugazama*)

KATTALIN (*Ayenatu diren aldera joanik begira gelditzen da'*).—Diabrua bano makurragoak dira mutil biurri oyek. Piper egin, sagarrak ebatsi, eskaleei iseka egin... ¡Ene! ¿Ez zaizkio, ba, anker oiek arrika asi?

MIKELA (*etxetik ateratzen*).—¡Ori dun! ¡Oixe dun patxada! ¿Olaxen egoten dun alperkerian goiz guzian? Ba-zirudin etxean lanik ez dunela. ¿Olloei eman dien bazka?

KATTALIN (*Eztitsu*).—Bai andre, bai, aspaldi.

MIKELA.—Piroak eraman ditun erre kara?

KATTALIN.—Bai andre, baita.

MIKELA.—No bada: Galtzerdi oiek konpondu. Baño... arin ibili! Eguerdiko egiñak ez paditun... ¡xeatuko aut! (*Galtzerdiak ematen dizkio*).

KATTALIN.—Bai andre, bai.

MIKELA.—Zer unan emen aixtian?

KATTALIN (*izitua*).—Mutiko aldra baitzen emen. Eskale bat eto-
rri da ta aiek iseka ein diote ta...

MIKELA.—Ta... ta... ta... ¡Toteldu aiz ala! ¡Ez diñat ori erran
nai! ¿Ta eskalea etorri baño len?

KATTALIN.—Ordun... Joxe'kin ari nintzen.

MIKELA.—¡A, Joxe'kin ari unan! ¿Berriz ere aserrazi dun? Ba-
ñan... ¡ik negar ein dun! ¡Ez dikiñat erraten negar ez
egiteko! Erran, ¿negar egin dun?

KATTALIN.—Oi, ama, barkatu...

MIKELA.—Ordun, egia dun ¿e?

KATTALIN.—Bai andre.

MIKELA.—¡Sutsune, ez dena (duna)! ¿Ta zertaz egin dun?

KATTALIN.—Joxe ta biok aserretu gera.

MIKELA.—¡Yakina! Ik zirikatu-ta...

KATTALIN (*ausarki*).—¡Ez ama, ori ez!

MIKELA.—¡Ago ixillik! Ik zirikatu, ta gero negar egin.

KATTALIN.—Oi ama, au lana!

MIKELA.—Bai, asi, asi negarrez, berriz ere. Nai dun sapaiko
gela illunean sartzea? Milla aldiz bedere erran dikiñat
etxetik bialiko autela negar egiten ba dun.

KATTALIN.—Ez, ama, ez dut eginen.

MIKELA.—Erran ba, ¿Zer egin dion Joxe'ri?

KATTALIN.—Ez naiz ausartzen.

MIKELA.—Tira abudo, bestela sapaira.

KATTALIN.—Biok aserretu gera ta ...

MIKELA.—¿Ta zer?

KATTALIN.—Ta yoka asi zait.

MIKELA.—Oixen, ik deusere egin gabe yoka asi zain. ¡Zein ederk
ki antolatzen ditun gauzak! Ik ere zerbait egingo ionan.
¿Zer egin dion?

KATTALIN.—Ura asi da.

MIKELA.—¡Aski dun! ¡Erran, bereala, zer egin dionan!

KATTALIN.—Ark kitokume esan dit...

MIKELA.—¿Kitokume? (*irriz*) ja, ja, ja... Ongi errana dun. ¿Ta
ik, zer erran dion?

KATTALIN.—Ordun, nik, amorratu naiz, ta esan diot astaputza,
ta bareyale.

MIKELA.—Alke gabekoa; ori erran bear ionan ba? (*arrunt
aserre*).

KATTALIN (*biziki*).—¡Ura asi da! ¡Aski zuen kitakume ez erratea!

MIKAELA.—¡Nabarmen alaena! ¿Olako amorruekin erantzuten
dun? ¡No (*zartako bat ematen dio*) ikas zan ire miia (min-
gaina)ri kontu egiten (*etxean sartu dala*). ¿Zer ikusi bear
ote dugu oraindik neska biurri onekin?

— VII —

KATTALIN, IRENE (*adiskidea*)

(*Kattalin, yarririk, negarrez ari da. Irene agertzen da. Geldi-
turik, begiratzen dio, errukitasunez.*)

IRENE (*bere baitan*).—¡Gaxoa! Etxe ontan ez du gauz onik egi-
nen. Olako neskatiko apal, bigun, ta polita ta etxe ontan
ez dute ikusi nai. (*Urbiltzen zaio*) (*samurki*) Kaxo, Kattalin.
¿Zer dun? ¿Negarrez ari aiz? O, ez negar egin, ta esadan
zer gertatzen zainan.

KATTALIN (*Ixiltzen da ta begiak idortzen ditu*).—Ongi etorri Irene maitea.

IRENE.—¿Zer dun, gaxoa? (*Aren ondora agertzen da ta maiteki egiten dio*). Tira, erraion zure adiskide maiteari.

KATTALIN.—Oi, Irene ¿zertako? Ez du balio. Ergela bat naiz. Ez niñan negar egin bear.

IRENE.—Baño negar egiteko zion bat izanen dun.

KATTALIN.—Ez da deus. Negarrontzi bat naunela diote, ta ez dun arritzekoa.

IRENE (*Besarkatzen du*) ¿Zein ona aizen! Badakit zer dunan. Ikusi diñat mazel gaxo ontan zartako galanta artu dunela.

KATTALIN.—O, egi, ¿ikusi al dun?

IRENE.—Bai, kuttuntxo ori, ikusi diñat. Baita entzun ere. Etxe ontan iñork ez au maite.

KATTALIN.—Alaxe dun (da). Neretzat maitasunik ez dun. Nerezat mukerkeri baizik ez dun.

IRENE.—¿Gaxoa! Bai urrikari enetxoa!

KATTALIN.—Esker milla, Irene. Zure solas ta maitekiak on egiten ziotek nere biotzari.

IRENE.—¿Zein zoritzarrekoea zeran!

KATTALIN.—Andrago banindu(o)n... baño neskatiko aul bat baizik ez naun.

IRENE.—¿Zer eginen uke?

KATTALIN.—Neska tarrotua banindu(o)n, etxe ontatik aterako ninduken betiko.

IRENE.—¿Baño nola? ¿Nora yoanen (yoango) intzake?

KATTALIN.—Neskame yoanen ninduken, Iruñera.

IRENE.—¡Ene! ¡Elizaldeko alaba, neskame!

KATTALIN.—Elizaldeko alaba, Elizalde'an neskame izatekotan, obe din bestekoenean egotea.

IRENE.—Tira, tira, gaurti burutik yogai txar oiek.

KATTALIN (*bere ariari yarraituz*).—Ez niñan alakorik pensatzen. ¡Nik Larraldea'tik iges egin! Zenbait aldiz erraten zidan nere amatxo gaxoak: Katalin, i aiz etxe ontako erre-giña, ta egun batez i izanen aiz Larralde'ko etxeko andrea. Ala izanen zitzakenan amatxo bizi balitzan; baño ura ilez gero etxean sartu ditunak ez niauk ikusi nai.. ¿Zer egin bear diñat, ba, guziok beti erristan ematen ari bazaizkidan?

IRENE.—Kattalin, entzun ondo: ez geiegi larritu. Izan adi beti ona. Kalte egiten badikiten, ez kasorik egin; kalte-ordez, ik beti ongi egin. Orixe bezelakorik ez dun besteen biotzak samurtzeko, ta Yainkoak ez au atzenduko. Uste diñat gauzak laister aldatuko ditunela etxe ontan.

KATTALIN.—Esker mille, Irene. Ire esanak (esan=esan on) be-
teko zitiñat. Nere amatxo gaxoak zerutik lagunduko niauk.

IRENE.—¡Oixen bai! ¿Nola galetsiko din bere alabatxo kuttuna?
(*Zutitzen da. Kattalin ere, eskua artzen diola zutitzen da*).

KATTALIN.—¿Baoa? ¡Au atsekabea! Ez zekin nolako laguntza ekarri dionan nere biotz gaxo oni. Orain, berriz bakarrik gelditu-ta, illunduko zaidan.

IRENE.—¡Biotz on! Itundasunak menperatzen baau, jaso begiak zerurontz. Pentsa ezan antxe dagola ire amatxo ta esaiozu aren omenez pozik artzen ditunala etorriko zaizkiñan naigabe guziak. Gogora zan zerutik irriño goxo bat egiten dikiñala ta bere eskuz Yainkoari eskeintzen zionala zure oparia. (*Gerritik elkar-artu-ta badoaz ezker aldera*).

KATTALIN.—Oi, zure solas ederrak biotz erdian yosiko zitiñat. Ez zaidan iñor zu bezala mintzatu. Indar berri bat etorri zaidan, ta nere amatxoz oroiturik, aisago yasango diñat nere zoritxarra.

IRENE.—Agur, enetxo (*musu bat ematen dio*).

KATTALIN.—Agur, ¿Etorriko aiz laister?

IRENE.—Bai, maitea, pozik etorriko naun.

KATTALIN.—Esker mille.

IRENE.—Agur, kuttun ori.

KATTALIN.—Agur, urrena arte.

— IX —

KATTALIN.—(*Berriz yartzen da ta galtzerdiak konpontzen asi*).

Egia dio Irene'k. Kalte egiten badidate ere, nik, beti, ongi egin. Bañan ez diñat asmatzen nola. Joxe'kin edo Loli-ta, etxeko «señorite»kin yostetan asten banaiz, belaxe bialtzen naute, zatarra naizela esanaz. Erausian ari direla, eleketan sartzen banaiz: «ik ez dun emen ikustekorik» esanez ao zabalik uzten naute. Supazterrean ari direla, ni, zoko batean aaintzia bezela egon bear. Txakurtxoa, gure «Txiki» polita urbiltzen bazaie, besarka ta musuka ibilliko dute; neretzat, ordea, ezta musurik. Baño ez naiz aserre Txiki'kin ¡Ez oixe! ¡Ongi maitekorra da! Onek, bedere, besteak bezenbat maite nau. Noiz nai nereganatzen da, ta magalera xalto (yauzi) egin-da, ederkizka milikatzen dizkit mazelak. Gaixo, Tiki, onek, beintzat, musukatzen nau. Ta mandatuz igortzen nautela, nerekin etortzen da pozik xaltoka ta zalapartaka.

Egia errateko, aitatxok ere, noizbeinka belaunetan artuta, laztantzen nau; baño abudo aski etorriko zaizkio bertzek bekaizkeriz: «aitatxo, musu bat neri», ta ni, yakiña, alde egin bear.

Baño arrazoaia du Irene'k: muxintzen banaiz, makurrago izain da. Kalteordez ongi egin. ¿Nola egin daiteke ordea ori? Irene'ri galde eginen diot.

Baño uste dut orrek auxe erran nai dula: erriatan ematen badidate, ez aserretu; illundu bearrean, alai egon. Jone burlazka asten bazait, nik ez kasorik egin. Baño ¡jene! berriz kitokume erraten ba dit... Amatxo, lagun zadazu olako gogorkeria eramaten.

BIGARREN ZATIA

— I —

(*Lolita, ederki apaindua, etxetik ateratzen da*).

LOLITA.—¿Ea zerbait aantzi zaidan? (*Bere buruari begiratzuz*).

Ez dut uste. Eraztuna... «pulsera» (eskumuturreko)... kollarea (lepoko)... sakeltaoa... ¡Arras ongi! Ederkisko nago soñeko berri onekin. Oñetakoak ere ez dira nolanaikoak. Orain... ¿aita or ote da? (*Ateari urbidu ta barnera begiratzuz du*) Ez, ez da ageri. Tira ba, (*Sakeltaoa ideki ta ispilluari beiratzuz, ezpainak gorritzen asten da, noiz-beinka etxe barnera begiratzuz dula*) ¡Ikusiko ba nindu...! ¡Utikan! Gizon zakar oiek ¡Zer dakite oraingo «modaz»? ¡Egongo gera neska ttuttunak bezala! ¡Alajaña! Ara Etxeniki'koak, ez dira ez plazan agertuko musua apain, apain egin gabe. Egia aberats okituak direla. Automobilla ere badute, ta uda amaituz gero, Madrillera yoaten dira bizitzera. ¡Oixen da suertia! Ta egon zaitez emen, beti bei ta txerri artean, mendi zoko ontan, noiz nai leporaño lokatzetan sartzen zarela. Ni ez, segurik; zerbait asmatuko dut emendik alde egiteko.

Baño besteak ere badakite beren buruak apaintzen; baita aurpegia poliki margotzen. Orra Iribarne'ko Lutxi. ¡Zer da neska potoka ori? Esne saltzale txar bat besterik ez da, ta arin-arin doaiela, panpin polita bezala, yende guziak itzulikatzen zaizkio. ¿Eta Martintxone'ko neskak? Noiz nai ikusiko dituzu landan (alorrian) artoyorran. Bada-kigu, ongi aski, zer diren Martintxoneko yendeak: nekazari kaxkar batzu baizik ez dira. Lanean ler-egin ta baba txar batxu ta gasna pittin bat yateko aña doi doi irabazten dute. Ta ikustekoak dira neskak, igandetan, plazan agertzen direla: soñeko izigarri politta, sedazko galtzer-

diak, oñetako xuriak, ille arro, ezpain gorri, aurpegi txukun... ¡tori! Lenengo mallako «señoritak» esango zenuke. Ta Larralde'ko alaba azalduko da neska erremexa bezala, ¿e? ¡Ez oixen! ¡Zer da Lutxi, zer Martitxonekoak ni baño geiago? Oien ondoan milla aldiz gorago naiz (nago).
(*Urras batzu aditurik, gibelera beiratzan du, arras izitua. Tarrapataka etxerontz asten da, ta une ontan Kattalin, sone soinean aitzurra agertzen da.*)

— II —

LOLITA, KATTALIN.

KATTALIN.—¡Ene! ¿Zer dun, Lolita?

LOLITA.—¡Demoni ilupe! ¡Izialdi ederra eman didan! ¿I aiz?

KATTALIN.—¡Yesus...! ¿Orren itxusi naun, nigatik orrela izitzeko?

LOLITA (*Isekaz*).—¡Bai zera! ¡Ona etxeke aingeruñoa!
¡Utikan, zatar ori! Ez dun ori. Aita eldu unala uste bai niñan.

KATTALIN.—¡Auxen dun komedi! ¿Orrela izitzen aiz, aitatxon gatik? (*Arriturik urbiltzen zaio*). ¡Ene bada! ¡Egundano!
¡Au bai andereño apaña! ¡Errege baten alaba zirudin!
Orain entenditzen diñat ire bildurra. Olako ille arro, ezpain gorri ta mazel izineztatuakin, ez aiz aitatxoren aitzinean azaltzera ausartzen ¿e?

LOLITA.—Ta iri ¿zer?

KATTALIN.—Deus ez neri. Baño, bildur izateko dun bai. ¿Aantz al zain yoanden igandean aitatxok eman zikiñan «sermoia»?

LOLITA.—(*Arrunt aserre, zangoz lurra yotzen dula*). ¡Bai nai badin! Ta berriz kontu ori ateratzen (ba) didan... ¡xautuko aut!

- KATTALIN.—¡Ene bada! Ikusteko litzaken alako «señorite» galanta, mutil kankail bezala, neska zirtzil bati yoka lotzea. Gañera... obe dun ez asi, esku zuri, legun, eder oiek zikin-duko litzaketen nere zarpa zikiñekin. Obe din Larralde'ko andereño pertxentak bere lagun apainen gana yoaten ba dun...
- LOLITA.—Yoanen naun, bai; ta i emen geldituko aiz bekaizkeriz amurratzen.
- KATTALIN.—¿Bekaizkeriz? ¡ez noski! Ez diñat errain ez litzaidakendela atsegin izain nere burua apain-apain egin ta ederki yolastera yoatea, baño etxeko lanak egiten egotea agintzen bazidaten, emen geldituko naiz, batere zurrundu gabe.
- LOLITA.—¿Apaindu dion? ¿kakamarro zikinen bat gauza al dun, ba, bere burua edertzeko?
- KATTALIN.—No, kakamarroak ere, Yainkoak iñak ditun, ta Ark eman eginbearrak betetzen zititzen.
- LOLITA.—Bai ba; yende guziak iguindu, ta ekin egiten dunena, irekin ere egin bear litzaken: ¡zango pean lertu!
- KATTALIN.—Arritzekoa dun Lolita, zu bezelako andereko polita olako asmo biurri izatea. Baño ez uste, ez naun zapuztuko. Yolas-keta ederra opatzen dikiñat, zure lagunekin.
- LOLITA (*Bere kolkorako*).—Ergeldu egin da noski (*Katalini*). Esker mille. Bañan ¿egia ote ez naunela gorrotatzen?
- KATTALIN.—¿Gorrotatu? ¡Jesus, ori bai pekatu gogorra! ¿Nere aizpa gorrotatuko diñat ba? Nere aizparekiko maitasun baizik ez diñat.
- LOLITA.—¡Gezurra dun! Badakin ongi aski nik ez autela maite-ta.
- KATTALIN.—¿Gezurra? ¡Ezta...! Orra: nik zarpail bat baizik ez naiz... Ez zeuzkanat (zitiñat) ire soineko eder ta bitxi bikainak, baño badiñat zerbait iri eskeintzeko.

- LOLITA.—¡Egundañó! ¿Egia ote? ¿Ta zer da?
- KATTALIN.—Alorretik eldu nindunala, Yauregi'ko etxeoandrea ikusi diñat. Ark eman zizkidak bi goxo. No, bat iretzat dun; bestea Joxe'rentzat gordeko diñat.
- LOLITA.—Bañan... ¿zer ari aiz? Goxo oiek iretako emanak ditun.
- KATTALIN.—Nereak ditun, eiki (segurki); bañan nik ematen dizkitzuet. ¡Ez ezetsi, otoi, nereak ditunelako.
- LOLITA.—¡Auxen dun «komedi»! Beti irainka ta yoka ari gataizkin, ta...
- KATALIN.—Ez zaidan axolik. Tira, artu.
- LOLITA.—Ez, ez diñat artuko. Arritzen naun.
- KATTALIN.—Lolita, pittin-pittin bat maite banaun, artu. Ez aiz biotz gogorrekoa; artu, otoi. Egin zan amatxok ematen dकिनela. Ark añako gogo samurrez eskeintzen dikiñat. (*Lolita ezbaian (zalantzán).*—Baña... ez zekiñat...
- KATTALIN.—Artu, Lolita. Uko egiten ba didan... ittunez geldituko naun. Artu, otoi.
- LOLITA.—Ikasbide ederra ematen zidan. Kattalin, gaurdanik nere gorrotoarenak egin dik. Tira, zure goxoa arrtuko diñat. (*Kattalin'ek eman goxoa, artzen du.*)
- KATTALIN.—Esker mille, Lolita. ¡Bai poz andia ematen dida nena.
- LOLITA.—Lotsaturik negon. Ni baño obeagokoa aiz. Une ontatik nere aizpa kutunatzat artzen aut (*Besarkatu ,ta musu ematen dio.*)
- KATTALIN.—Oi, Lolita, ¡nere zoriona! Baño... denbora galtzen ari naiz. Gaye, gaye orain ire lagunengana, ta ondo yolastu.
- LOLITA.—Agur, Kattalin; gero arte.
- KATTALIN.—Agur.

— III —

KATTALIN (*bakarrik*)

KATTALIN (*zerura begiratzuz*).—Zure gatik egin dut auxe, amaxo maitea. ¿Ez al da ongi egina? kostatu zait pittin bat; baño badirudit zerutik irriño bat egiten didazula. «kalte orde, ik, beti, ongi egin». Auxe esan zidan Irene on utsak. Ta ongi ikusi dut, arrek esan bezala, biotz gogorak bi-guntzeko orrek duen indarra. Baño izain dut naiko inde-rrik bide ontan irauteko? Joxe ostikala badatorkit zer egi-nen dut? ¡Ta kitokume esaten badit? ¡Amatxo, nere eritu-ra guzietan zure gana yoko dut!

— IV —

KATTALIN TA UGAZAMA

UGAZAMA (*Etxetik ateratzen*).—¿Etorri aiz, neska?

KATTALIN (*eztiki*).—Bai, andre, aspaldi emen nago.

UGAZAMA.—¿Aspaldi dion? ¡Alper ez dena! ¿Zer ari aiz, ba, emen deus ere egin gabe?

KATTALIN.—Lolita'kin egon naiz.

UGAZAMA.—¡Oinen! Lolitakin. ¿Mokoka, orain ere ¿e?

KATTALIN.—Ez, andre; ez gera aserretu.

UGAZAMA.—¿Egon al zaitezket (zerate) ba, aserretu gabe? Nik aserre baizik ez diñat ikusten zuen artean. Aise, bekaiz-keriz beterik ago-ta.

KATTALIN.—Ni ez naiz, ba, geiago aserratuko Lolita'kin; ez ta Joxe'kin ere! benetan maite ditut eta.

UGAZAMA.—¡Yesus! ¡Ara nola saindutu zaigun gure neska mo-tza! Deabraua baño makurrago da ta olako saindukerikin etortzea...! Ikusiko diagu Joxe datorrela nolako abegi ona egiten dionen. Naiko da elkar egotea, mokoka ta zalapar-taka asteko.

KATTALIN.—Ni beintzat ez naiz asiko.

UGAZAMA.—¡Aski dun! Tira, an dun, sukaldean zare bat yantzi garbiketa egiteko. Arzan ta gaye bereala errekarra.

KATTALIN.—Bai andre, banoa.

— V —

UGAZAMA (*bakarrik*)

UGAZAMA.—Neskatiko oni zerbait gertatzen zaio. Len, beti itun ta minker egoten zen. Gaur, ordea aurpegi argiago ta alaiago du. ¿Zer ote du? (*Une batzuk aldazkar egon ta*) Egia errateko, lana franko du etxe ontan gaxoak. Ez du emen maitasunik aurkitzen. Nere senarrak erraten dit, maizeski, gogorregi erabiltzen dugula. Ezautzen dut, ongi aski, buru-auste ori badula; baño ni gogaiteragiteko bildurrez, edo (noski), ez da gogorkiago mintzatzen. Ta orrela yarraiztekotan, ziur nago, egun batez elkarrekin aserretuko giñakela... (*gogoetatsu gelditzen da*).

Ez, ori ez da gertatuko, iñondik ere. Kattalin'ek nere se-meak dituzten eskubide berberak ditu etxe ontan. Gauzak zuzendu bear dira emen. Baño... eldu da. Itzal ditzagun, orain beintzat asmo ok.

KATTALIN, UGAZAMA

KATTALIN (*Etzetik ateratzen da zare bat buruan daramala*).

UGAZAMA.—¿Eldu aiz? Tira, gaye arin, arin ta ba-dakin illundu baño len etxean bear aizela egon.

KATTALIN.—Bai andre, bai.

UGAZAMA.—A, ago pixka bat. ¿Yantzi guziak artu ditun?

KATTALIN.—Bai, andre.

UGAZAMA.—¿Jaboia ere bai?

KATTALIN.—Ez, aantzi egin zait.

UGAZAMA.—¡Ergela ez besterena! ¿Nola egin bear dun ba garbiketeta? ¡Gaie tximista bezala!

KATTALIN.—Banoa (*badoa laisterka ta bidean erortzen zaio pardeltxo bat. Ugazama badoa pardeltxoa artzera*).

UGAZAMA.—¿Zer ote du papertxo ontan bildu?

(*papertxoa jaso ta idekitzen du*)

UGAZAMA.—¡Et, et! ¿Ori ere badugu? ¡Orain ikusiko du saski traka orrek! ¡Gure saildue! ¡Arrasak arakatzen badaki aaitik, lapurreta egiteko! (*berriz papertxoari begiratzen dio*) Baño... ez, au ezta etxe ontakoa. Au Iruñe'n erositako da, ta aspaldi ez dugu ezer Iruñe'tik ekarri. ¿Nondik ote du ba? Ori yakin bear dut ba... Erne da.

(*Katalin eldu da, zarea artzen du*)

KATTALIN.—Banoa. Agur, gero arte.

UGAZAMA.—Ago, ago pitin bat. Ator unat.

KATTALIN (*zarea lurrean utzi ta urbiltzen zaio*).—¿Zer da ba?

UGAZAMA.—¿Zer den? Aistian, ire burua saindutu eginen unan, baña gaixtakeriak egiten ba dakin.

KATTALIN (*gorrituta*).—Zer egin dut ba, otoi?

UGAZAMA.—Arasak arakatzen ere badakin...

KATTALIN.—¡Ez andre, nik ez dut olakorik egin!

UGAZAMA.—¿Ez, e? ¿Nondik atera ditun sakelan zenitun goxoak?

KATTALIN (*Arras larritua, itoka*).—¡Ez, andre, ez andre! ¡ez ditut ebatsi!

UGAZAMA.—¿Nork sinetsi? Ebatsiak ezpeditun, ¿nondik zetozik?

KATTALIN.—«Yauregi»'ko etxekoandreak eman dizkit alorretik eldu nintzela.

UGAZAMA.—Ta guziak iretsi ditun...

KATTALIN.—Bi baizik ez dizkit eman.

UGAZAMA.—¡Gaie ortik gezurti! Orrelaxe maite ditun ire anai-arreba.

KATTALIN (*Zalantzan gelditzen da zerbait erran nai balu bezela, baño iresten du*). Agur ba, gero arte.

(*Patxiko ta bere lagunak agertzen dira*).

PATXIKO.—Emen ez duk iñor. ¿Zer egin ote ditek astakillo oiek?
Ez bearren bat ez pa zaiek gertatu.

LAGUN BATEK.—Um... badaitekek. Oraindik iñor ez agertzea...

PATXI.—Itxo egin dezagukan emen.

LAGUN I.—Egin izan bear giñikana zen maixuari erran nola
yoan dituken sagarrak ebastera.

PATXI.—¡Ez ta...! Besteen gaiztakeririk ez dik beñere salatu
bear.

LAGUN I.—Egia errateko, obe duk bai. Erramun'en eskumutu-
rrak ez dituk nolanaikoak...

PATXI.—Demoni illupe... (*arro, arro*) Uste duk Erramun'en bil-
dur naukela? ¡Axola zaidak astakillo orren gatik! Betor,
nai ba dik, bere lagun guziekin ez nauk izituko. Baño,
alaere, nik ez diat beñere Erramun ta aren lagunak sala-
tuko: ori itxuskeri andia da-ta.

LAGUN I.—Aizue, ta aien bidera gain (yoango) baginduk. La-
rralde'ko bordara ganak dituk. Bearbada, bidean atze-
mango zitiagu.

PATXI.—¡Ateraldi ona! Tira, goazen. Ola, lenago yakinen diagu
zer gertatu zaieken.

LAGUNA I.—Baño ekin etortzen ikusten bagiautuztek, lapurre-
tan ere ekin gindukela usteko ditek.

PATXI.—Bai nai ba ditek. Neri aski zaidak neronek yakitea ez
naukela erruduna.

LAGUNAK.—Tira, ba, guazen Larralde'ko borda aldera. (*Badoazi*).

AITA TA UGAZAMA

AITA (*Arbi zare batekin dator. Etxean sartzen da, ta zarea utzirik, berriz atera ta zunbil gañean yartzen du. Ugazama ere agertzen da*).

UGAZAMA.—¿Etorri zara?

AITA.—Bai, oraintxe eldu naiz. ¿Non da Kattalin?

UGAZAMA.—Errekara yoanda, garbiketa egitera.

AITA.—Ta Joxe?

UGAZAMA.—Joxe eskolara yoana da.
(*Ixillunea*)

AITA (*Geldi, geldi*).—Ta... Lolita?

UGAZAMA (*pittin bat larrituta*).—Lolita... joan zen.

AITA.—¡Yoan zen! ¿Nora?

UGAZAMA.—Ez dakit... lagunen gana.

AITA.—Yostetara, lagunekin,e?

UGAZAMA.—¡Noski!

AITA (*Bere kolkorako bezala*).—¡Lolita etxeko andereño apaña! ¡Kattalin etxeko neskame zarpala!

UGAZAMA.—¿Zer diozu?

AITA.—Batzuek lanean ler egiten ta besteak yostetan. Ori ez da ondo. Emen guziendako bada lana.

UGAZAMA.—Uste dut ez duzula erabakiko Lolita alorrera bialtzea.

AITA.—Bere: Orain arte, ixillik egon naiz! baño ikusten dut gero ta gogorkiago egiten diozutela Kattalin'i. Ori akitu da ahatik. Emen guziak berdin bear da. Biar etxeko andere-

ñoa, bere ezpain gorri, betazal urdin, azkazal me pollit ta guzi, nerekin artayorran ariko da. ¿Ezta ba yoaten kale-rietara, moda dela-ta aurpegi ta beso eguzkian beztera? Alorrean beztuko da ederki pertza bezenbat ere, naiez gero.

UGAZAMA (*geiago larrituz*).—Baño ez duzu ikusten ez dagola oitue.

AITA.—¡Tori! Ez nintzen oartzen. Oitu arte goizero yoango da nerekin.

UGAZAMA.—Baño ori eziña da. Ez pentsatu olakorik.

AITA.—Bere: Zure alabaz, nexka on ta langile egin nai dut. Orain arte bezala yarraitzen ba du, alper arrailla aterako da. Daraman bidea arrunt bide txarra da; bide onera eka-
rri nai dut. Eta arrek erabiltzen ditun nabarmenkeriak eten bear dira betiko.

UGAZAMA.—Baño, gizona, ez daiteke, ez daiteke.

AITA.—¿Nai duzu zure alaba zoritxarrekoa izatea?

UGAZAMA.—¡Ori ateraldia! ¿Nola naiko dut, ba nere alabaren zoritxarra?

AITA.—Orra ba: alperkerian azten bada, zoritxarrekoa izain da.

UGAZAMA.—¡Lolita alperra dela esatea ere! Ta zuk erran...

AITA.—¡Ots!, naikoa da. Banoa beiak deiztera. (*Etxean sartzen da. Ugazama iarraititzen dio*).

UGAZAMA.—Lolita artayorran! ¡Ez ahal, ez ahal!

(*Erramun ta beste mutikoak sartzen dira Joxe soñean dakartela. Onek kopeta surtzapi batekin lotua dauka, ta musua odolez zikindua. Joxe arri baten gañean yartzen dute.*)

ERRAMUN.—¡Arranoa! ¡Ederra egin diagu! Ta ¿zer egin orain?
(*Joxe'ri*) Erran zak: ¿nola ago orain?

JOXE.—Pasatzen ari zait.

ERRAMUN.—¡Obe duk ola! ¡Zakurra madarikatua! Pozoi eman bear diot! Baño ezurren bat ez al duk (daukak) autsi?
(*Besoak erabiltzen (eragiten) dizkio*). Gizona, uste bai nikan illa itzela! Begi itxiak, sudur-aotik odol. ¡Arraiua! izitu nauk arras. ¡Eta... ez naiz gero nola nai izitzekoa (izitzen)...! ¿Ez duk ola i? (*beste mutikoari*).

BESTE MUTIKOA.—¡Yakiña! Ez aiz iñorekin izitzen... zakurrakin baizik.

ERRAMUN.—¡Mille demonioa! Beste aldian balitz damutuko litzaitzuke. Baño, une ontan, gure laguna ein its ortan izakita, ez du balio burrukan astea.

BESTE MUTIKO.—Gizona, gutxi aski zaik (*ola ez yarri*).

ERRAMUN.—Banintz «petrikillo» bedere! ixtant (une) batez sendatua intzake.

JOXE (*zutitzen da*).—Pasatu zait.

ERRAMUN.—¡Egia! ¡Gora zu! (*Berriz etzindurik*). ¡Au lana! ¿Zer egin bear diagu orain? Nola antolatu arazo au? (*Joxeri*). ¡Erranzak zerbait! ¡Tira asmazak gezurren bat abudo! Etxetik norbait ateratzen bada galduak gaituk.

BESTE MUTIKOA.—Asmazak ik; iregatik yoan gaituk. Gañera, ez duk erraten ain abille aizela? Tira ba, aterazak zerbait ire kalibizkor ortatik.

ERRAMUN.—¡Mingaina ire aotik da aterako diatena!

MUTIKO.—Ez aserretu gizona, nere asmoa ez duk amorratzea.
To, orra non eldu dituken oiek.

ERRAMUN.—Oixe, ez ginikan oien bearrik orain.

(Beste mutikoak eldu dira, erauntsi gogorrean)

ERRAMUN.—Zaozte ixillik astoak!

PATXI.—Besteen makurrengatik ez nauk alaituko, baño errain (errango) nitek ongi egin zaitzuela. Gaizki dabillena, gaizki amaituko. Eskolara etorri baziñate ez zitzaitezuekan ori gertatuko.

ERRAMUN.—Etorri aiz ire sermoiekin. Ire ikusteak min egiten zidak badakik?

PATXI.—¡Iretsi zak ba! ¡Emen nauk gogoia dutelako!

ERRAMUN.—Ago nai baduk; baño berriz asten ba aiz sermoia egiten...

PARXI.—Ordun... zer, zer? Burua makurtuta egon bear intzeanean, olako arrokeriekin ator?

ERRAMUN.—¡Bai, iregatik! Utzi nazak bakean ta gaie emendik!

PATXI.—Ez nauk gain. Guziok yakin bear dute nor izan duken emen erruduna. Gaxo onek (*Joxeri zuzenduaz*) min artu baduk, iregatik.

ERRAMUN.—Zakurra lotu bazio ta balengotik salto egitean erori baduk, nik diat kulpe,e?

PATXI.—Bai yauna, ik eraman duk Joxe sagar ebastera. Baita beste guziek. Ireгатik yoanak dituk. (*Mutikoengana itzuliz*) Ez duk ala?

MUTIKO BATZUEK.—¡Ez yauna!

BESTE MUTIKOAK.—¡Bai yauna!

MUTIKO BATEK.—Kaligorri kankal orrek zirikatu giantuk, beste-la nori gogoratuko zitzaiokean sagar-ebastera yoatea?

ERRAMUN.—¡Illupe, aske itzen ez yoateko! Burruka nai ba duzute izain duk.

MUTIKO B.—¿Burruka? ¡Asto kankaila! ¿Zer uste duk beti irepean egoin gaitukela?

ERRAMUN.—¡Jo ta botako aut!

MUTIKO B.—¡Jotzak, ez nauk bildur!

ERRAMUN.—...Jozak ik, ain ausarta baldin ba aiz.

MUTIKO B.—Jotzak ik, i asi aiz-ta.

ERRAMUN.—¡Agoaundi alaena!

MUTIKO B.—I bai agoaundi! Mutiko guziak ire atzetik eraman nai dituk beti. ¿Zer aiz ba i, gure buruzagia, edo? Ire yabegoak gaurdanik pot-egin dik. ¿Ire ausarkeriak non dituk? Or ago sagu bildurtti bere zuloan bezala.

ERRAMUN.—¡Ago ixillik, gero...!

MUTIKO B.—¡Ez, iregatik! Gaye agintzera ire etxeko labezomorroen artean. Ek bezin nazkagarri aiz-ta!

MUTIKO BATZUEK.—¡Labe-zomorro, labezomorro!

ERRAMUN.—¡Ots, aski duk! (*Bultzada bat egiten dio*) ¡Gaye kkomarroen gana, zarpail ori! (*Mutiko b. doi-doi gelditzen da zutik*).

MUTIKO B.—¿Kakamarroen gana? ¡Ordun ire gana! (*Erramunen gana doa ta biok yoka asten dira. Gero elkar lotzen dute. Zenbait mutiko Erramuni aldeztera doaz, baño beste multzo batek eragozten die. Oiuka ta zalapartaka, guziok burrukan asten die*).

LENGOAK TA KATTALIN

(*Iñal guzian burrukan ari direla, agertzen da Kattalin, buruan yantzi zarea daramala.*)

KATTALIN.—¡Ene! ¿Zer da au? ¿Eratu al zerate, guziok? (*Beire gelditzen da.*)

PATXI (*arras larritua, besoak goratuz*).—¡Geldi, geldi guziok, otoi! Zaozte geldik! ¡Ez izan ain ankerrak!

JOXE (*Urbiltzen zaio*).—¿Zer diok, txaldar orrek? ¿Ez aiz ba i burruka auxe piztu dukena?

PATXI.—¡Nik, ez!

BESTE MUT. B. (*urbiltzen zaizkie*).—Bai, i aiz, i. Ta orain guziok liskarra ipiñita, bildurrez edo, ez aiz gauza burrukan sar-teko. Sartu bearko, ba, nai ta naiez.

(*Joxe ta biok lotzen zaizkio. Patxi'k beste mutiko b. lurrera botatzen du. Kattalin'ekin beaztapatuta, onen zarea lurrera daror.*)

KATTALIN.—¡Ene, ederra egin diagu! (*Ariñeketan jautziak biltzen ditu. Patxi'k Joxe lepotik atzematen du.*)

PATXI.—Ezbaintzen kolpatua xautuko indukedak.

JOXE.—¡Utzak geldi! ¡Arraputza!

PATXI.—Ez aut utziko.

JOXE.—¡Jo zak ba! (*Zartakoka asten zaio. Patxi'k erantzuten dio.*)

KATTALIN (*yantziak biltzen amaitu ta*).—¡Patxi, utzak Joxe bakean!

PATXI.—¡Gel bedi bera! ¡Ta, i, gaye bereala emendik!

KATTALIN (*Patxi besotik artzen du, eltzen dio*) ¡Utzak Joxe bakean! ¿Ez duk aditzen? Nere anaya duk.

PATXI.—¿Ire anaya? Erran zan ire etsaia. Zanpateko ederrak bere arreba maitetxoari ematen ba zekik.

KATTALIN.—¡Nere anaia da, utzak geldik! (*Bien artean sartzen da*).

(*Zenbait mutiko urbiltzen zaizkio*).

MUTIKO B. (*Kattalin'i soñekotik iraitzi-ta*).—Alde emendik, surtsune!

KATTALIN.—Ez, ez naiz gain. Utzazue Joxe.

MUTIKO B.—¿Ezetz? Ikusiko diñagu. (*Bultzada batez bien artetik ateratzen du. Beste mutikoak inguratu dute ta zanzatzen dute gogorki*).

KATTALIN.—¡Oloak! ¡Txepelak! ¡Neskatiko baten aurka ausartzen zerate ala! ¡Basatiak! ¡Aite, aite...! (*Oiuak, zalapartak, iskanbille*).

— XIV —

LENGOAK, AITA TA UGAZAMA

(*Zarata gogorra aditu-ta, aita ta ugazama agertzen dira*).

AITA.—¡Egundeño! ¿Zeñek sortu du iskanbil gogor au? ¿Erotu zerate, edo...? ¡Geldi, geldi guziok, deabrukume zitalak!

UGAZAMA (*Joxe ikusirik*).—Jesus, Maria ta Jose. ¿Zeñek jo du nere semea?

AITA.—¡Madarikatuak! ¿Nere neskatikoari yoka? ¡Nik emain ditzuet ordaina!

(*Badoa mutikoen gana arras sutua. Oiek, Kattalin askatu-ta beste mutikoen artean sartzen dire. Liskarra dirau (darrai). Aitek bere alaba laztantzen du ta ugazamak, bere semea*).

(*Apeza dator*).

APEZA.—¡Jesus, Jesus! ¿Zer gertatzen da emen? Inpernuko deabruak errian sartu zaizkigu, edo?

(*Mutikuak, apeza ikusi orduko, gudualdia etentzen dute*).

(*Aita ta ugazamari*).—Tira, esadazue ba zer gertatzen dan emen. ¿Nork nasi ditu sorti ok onelako katazka gogorrean?

AITA.—Ez bait dakigu. Iskanbilla sumatu-ta etorri gara ea zer gertatzen den ikustera. Basati ok berak mintza bitez.

APEZA (*Joxe'ri so egiten*).—Ots, ea zer derraigun! dioskun zantzail onek! ¡Otian! ¿zer du biurri onek kopetan?

UGAZAMA.—Kolpatu digute gure semea anker oiek! Baño ongi pagatu bearko dute!

AITA.—Ta nere alabatxoa bos-pa-sei mutikotzarren artean artuta, errukirik gabe zanpatu dute.

(*Sutua zutitzen da*).—¡Baño nik xautuko ditut zorri bezala!

APEZA (*Galerazten diola*).—Poliki, poliki. Yakin dezagun nola gertatu diran gauzak. Ots, Joxek edestuko (kontakuko) digu guzia.

(*Eskutik artzen du*).—Tira erraguzu: ¿zergatik aserretu zerate?

JOXE.—Erramun ta Patxi asi dira mokoka. Onek Patxi egiten zuen erruduna.

APEZAK.—Erruduna? Zeren erruduna, ordea?

(*Joxe zalantzan gelditzen da*).—Alo, alo, guzia yakin bear du-gu. Obe duzu len-bai-len erratea.

JOXE.—Patxik erran dio Erramun'i onengatik yoanak garela...

APEZA.—Tira, tira yarraí, ¿nora?

JOXE (*Burua makurtuz*).—Sagarrak ebastera.

APEZA.—¡Deabru zikiñak! ¡Ez denentz bada lotsagarri! ¡Lapurretan! ¿Ta egia da? Erramun'engatik yoanak zerate?

ERRAMUN.—¡Ez yauna!!

ZENBAIT MUTIKO.—¡Bai yauna!!

BESTE MULTZO BAT.—¡Ez yauna!!

APEZA.—¡Ikillik!! ¿Ea berriz asten zeraten burrukan? Nik esaten dutena bakarrik nintza bedi (*Joxe'ri*). Ta ik zer diok?

JOXEK.—Erramun'ek bururatu digu asmo ori. Auxe ez daike ukatu.

APEZA.—¡Erramun, beti biurri ori!

ERRAMUN.—Baño nik ez zaituztet beartu. Ea nai zenuten etorri besterik ez ditzuet erran.

APEZA.—¿Gutxi zaik zantzail ori? (*Joxeri*). Ta zuek yoan,e?

JOXE.—Bai yauna. Multzo bat Erramun'ekin yoan gara. Besteak berriz, Patxi'ri yarraiki, eskolara.

APEZA.—Ordun, argi dago Erramun errudun dela. Baño baita zuek ere, aren asmoa onartu dezuelako. ¿Ta gero zer gertatu da?

JOXE.—Sartu gera Larraldeko sagastian. Aratokian, Mikelatxo etxeko alaba, ikusi dugu, ta guk galdetu: ¿ire etxean nor dun? ta arrek: Aitatxi bakar bakarrik. ¿Non ditun ba besteak? —Iratziketara yoanak dituk, Mailantz'era ta ni arratsaldekoakin (merendu) noai. Ta gu, yarraiki aitzinera. Sagardin sartzerakoan, ikusi dugu aitatxi kalerietan eguzkia artzen. Oiuka asi zaigu, baño ¡ainbat axolik zitzaigun agure xaar okitu arengatik! Aitatxii... erran diogu —zer tako dituzu sagarrak? Ortzik ezta, nola yan bear dituzu?

APEZA.—¡Alkegabekoak, agure xaar batez nausatu.

ERRAMUN (*Joxe'ri*).—Aizak, adiskide, ortan ere Erramun duk erruduna? I aiz irain ori bota diokena.

JOXE.—Egia, baño i ere ez aiz gibel gelditu. Ez duk ba erran, bizar zikin aiekin, gizon, antza baño artzarena bazula?

APEZA.—Artzainak samurtzen diranean, gaztak ayer. (*Joxe'ri*)
¿Eta gero?

JOXE.—Ez genuen batere bildurrik Larralde'ko aitatzirengatik, baño onek ongi asmatu du nola ondatu gure asmoak.

APEZA.—¿Zer egin du ba?

JOXE.—Zakurra azkatu ta axatu digu. Lau saltoz (yauziz) gure ondoan agertu da saingaka iñal guzian: Gutxik egin du ez pagera aren ortzetan aragi zerrendaren bat utzi. Norbaitek an zagon zaku zar bat bota dio ta ura urratzen gelditu da pitin bat. Anartean balengoaren gañetik yauzi egin ta atera gera. Ni azkena. Ain estu ibilli naiz non laisterrari eman bait diot itxuka ta, arbazta batean trabatuz, buruz beiti erori naiz ta kopetakin arri bat yo dut. Gero, korde gabetu naiz ta czagumena berrartu detenean, emen nindagon, nere lagunen artean. Gero Erramun ta Patxi mokoka asi dira, besteak ere neri gera eztabaidan ta onela sortu da liskorra.

APEZA.—Eta Kattalin, gure Kattalin eztia, nola sartu da ikaragarrisko naasmas ontan? Bai ote? Ez aalda zuekin sagar-ebastera yoan?

KATTALIN (*Arras larritua*).—Ez, yauna, errekatik eldu nintzela, emen aurkitu ditut guziok aserre.

JOXE.—Ni Patxi'kin ai nintzen iñal guzian burrukan (*beakada itzal bat Patxi'ri zuzenduz*) ni baño aundiagokoa da, baño ez diot batere bildurrik.

APEZA.—Au motel; berriz yoka asteko goguan.

JOXE.—Ontan, Kattalin agertu da. Guregana etorri ta esan dio Erramun'i uzteko ni bakean. Nere alde asi da, ta ordun illupe oiek etorri dire ta zanpatu dute.

UGAZAMA.—Baño, zer diok, motell? Orrengatik yo dute Kattalin?

JOXE.—Bai, ama.

UGAZAMA.—Kattalin nere semea aldezten?

JOXE.—Bai, ama.

UGAZAMA.—O, neskatiko au aingeruñoa da. (*Kattalini*) Zatoz, maitea, nere besoetara. Gaurdanik, nere alaba kuttuna izango zara.

(*Kattalin badoa ugazamarengana, ta onek gogotik laztantzen du. Gero, Kattalin ta Joxe besarkatzen ditu*).

KATTALIN.—Au poza!

UGAZAMA.—Joxe, musu eman zure arrebatxo on utsari. (*Elkar musukatzen dute*).

KATALIN.—Tori Josetxo, zuretako altxatu dut goxo au. (*Goxoa ematen dio*).

UGAZAMA (*Berekiko*).—Ta nola mindu diogun bizitza aingeruño oni, orain arte! Baño gaurdanik, auxe akitu da. (*Joxe ta Kattalini*). ¡Ederki olaxe, nere semetxoak; elkar maite ezazute egizko anai-arreba bezala. (*Aserre*). Baño mutil kazkar oiek, nere maitetxu ok yo dituzten oiek, oiek ordaindu bear dute ongi.

AITA (*Saminki, ukabile goratuaz*).—¡Bai oixe! ¡Nik...! (*ostiko*).

KATTALIN.—Aita, ez zigortu. Joxe ta biok barkatzen diegu. Baita, Joxe,e?

JOXE.—Bai, ene arrebatxo, Patxi ez beste guziak.

KATTALIN.—Joxe, Patxi nere lengusua baita (da). Ez diozu (duzu) nere lengusuari barkatuko?

JOXE.—Tira, ba; zuk galdetuz geroz nola ukatu? Barkatzen diot.

APEZA.—Arrigarria da emen gertatzen dena. Neskatiko onek ikasbide ederra eman digu. Arrigarria da, benetan, ain neskatiko gaztea orren ederki ekitea. Guziak badakigu etxe ontan ez zela ain ongi ikusia. Ala ere, Kattalin'ek errarik ez du iñoendako, guziak maite ditu, ez da ala, kuttuntxoa? (*maiteki giten dio*).

KATTALIN.—Bai yauna.

AITA.—Baño Josetxo ere bai? Ez da arras ona zuretako izan, aatik!

KATTALIN.—Bai Josetxo, ta baita Lolita ere. ¡Nere etxeoak ez ditut, ba, maite izango?

APEZAK.—Enetxoa, Yainkoa mintzatu zaigu zure aoz. Ikas dezagun ongi ikasgai au. (*mutikoei*). Ta zuek mutikotzar oiek, emen duzute eredu. Zuek, bela pizten (sortzen) duzute iskanbilla ta zalaparta. Den gauzarik xumena-(txikiena)-ren-gatik zartakoka ta ostikoka asten zerate. Ikasi, ikasi Kattalin'engandik. Ortaz, bertzalde, gaur txarkeri itxusi bat egin duzute. Zigorgarriak egin zerate, ta egia errateko, yautsi zaitzue Yainkoaren zigorkada. Ara Joxe kopeta zilatua. Gu-ziak zerate errudunak, baño i, Erramun, andiena; bestiak ik bultzatu bai dituk gaiztakeri ori egitera.

ERRAMUN.—Yauna, damutu zait gaiztakeri ortaz, neri beintzat, ta uste det oiek ere nerekin bat direla. ¿Ez da ala?

MUTIKO GUZIAK.—Bai, damuturik gaude.

APEZA.—Ez da, ordea, aski damua. Asmo sendoa ere bearrezkoa da. ¡Utziko dezute, betiko, txarkeri oiek?

MUTIKO BATEK.—Bai noski, gure sagar lapurketarenak egin du. Nik segurik, ez naiz gain. ¡Atz! izialdi ederra eman dit zakurtzar arrek...

BESTE MUTIKO.—Aise, sagurtxoa baño bildurtiago aiz da!

MUTIKO B.—Ta i zer aiz? ni baño geiago bildurtu aiz... Ikustekoa eikan nola eman iokan laisterrari.

BESTE MUTIKO.—Ori bai, baño ni baño firrinda aundiagoz eman ziotek Jesus, ta Peru, ta Pettan, ta... zoazi zenbatek.

MUTIKO BATZUEK (*Zalapartaka asten dira*). ¡Ez yauna! ¡Bai yauna!

APEZA (*Berekiko*).—¡Mutikoak beti muko! (*Zangoakin lurra yoaz*). ¡¡Askii!! ¿ortan dago zuen damua? Berriz asiko zerate mokoka?

ERRAMUN.—Tira geldik egon ta eskatu dezagun barkapena.

APEZAK (*Aita ta ugazamari*).—Zuen neskatikoa(k) eman digu ikasbidea. Barka ditzagun, damaturik bait daude mutil koxkor oiek. Gaur egun aundia da guretako. Kattalin, bere biotzeko edertasunaz, benetako amatxo bat aurkitu du. Lolita ta Joxen biotzak irabazi ditu. Orobat, gure mutil-txo oiek onaren bidean sartzeko asmoan daude. Bozkarioz bete bitez gure biotzak. Goraldtu dezagun txarkerietatik ongiak ateratzen dituen Yainko ona, eta eman dezagun elkarri gentza ta maitasunezko besarka bat.

KATTALIN (*aurreratzen ta zerura begiratzen*).—¡Amatxo! Esker mila. ¡Pozik zaude zure alabatxoren egikeraz?

¡Bai egi andia Irene'k esana! Besteen biotzak irabazteko, ongi egitea bezelakorik ez da.